د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - په سنتو د عمل کولو وجوب او ورڅخه د انکار کوونکو کفر لیکنه: عبد العزیز بن عبد الله بن باز رحمه الله بسم الله الرحمن الرحیم سریزه الحمد لله رب العالمین، والعاقبة للمتقین، والصلاة والسلام علی عبده ورسوله نبینا محمد؛ المرسل رحمة للعالمین، وعلی آله وأصحابه الذین حملوا کتاب ربهم سبحانه وسنَّة نبیهم -صلی الله علیه وسلم- إِلی من بعدهم، بغایة الأمانة والإتقان، والحفظ التام للمعاني والألفاظ - رضي الله عنهم وأرضاهم - وجعلنا من أتباعهم بإِحسان. وحجة علی العباد أجمعین أما بعد : پخوانیو او اوسنیو علماوو پدې اتفاق کړی دی چې د احکامو د اثبات او د الله تعالی په سپیڅلي کتاب کې -چې باطل ورته نه له مخکې او نه له شا راتګ کولی شي - د حلالو او حرامو د بیانولو - لپاره بنسټیز اصول د الله تعالی کتاب، بیا د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - سنت؛ هغه څوک چې له خواهشاتو خبرې نه کوي، مګر هغه څه وایي چې وحی ورته کیږي، بیا د امت اجماع ده، او عالمان په نورو اصولو کې اختلاف لري چې تر ټولو مهم یې قیاس دی، جمهور علماء پدې نظر دي چې قیاس کله معتبر شرطونه پوره کړي بیا حجت دی، پدې اصولو دلیلونه له شمېر نه وتلي دي او لدې نه زیات او مشهور دي چې دلته یې یادونه وشي. د احکامو د اثبات لپاره معتبر اصول لومړی اصل: د الله تعالی - محبوب- کتاب. لومړی اصل: د الله تعالی معزز کتاب دی او یقینا چې زمونږ د رب وینا د هغه له کتاب څخه په څو ځایونو کې د دې کتاب په پیروي او د حدودو سره یې له ودریدلو او پرې د منګولو لګولو پر وجوب دلالت کوي. الله تعالی فرمایلي دي: (وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ)او دا کتاب دی چې مونږ نازل کړی دی، نو تاسو د ده پیروي وکړئ او پرهېزګاره شئ، د دې لپاره چې پر تاسو رحم وکړی شي. او الله تعالی فرمایلي: (قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) (ای اهل کتابو! یقینًا تاسو ته زمونږ رسول راغلی دی

چې تاسو ته ډېر هغه څيزونه بيانوي چې تاسو به له كتابه پټول او له ډېرو څخه تېرېږي، يقينًا تاسو ته د الله له جانبه رڼا او روښانه كتاب راغلی دی). او الله تعالی فرمايلي دي: (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ) (بېشكه هغه كسان چې په ذكر (قرآن) سره كافران شوي دي، كله چې (دا ذكر) دوی ته راغی، په دې حال كې چې يقينًا دغه (ذكر) خامخا ډېر قوي كتاب دی، باطل ده ته نه د ده له مخې نه راتلی شي او نه د ده له شا نه، د ډېر حكمت والا، ښه ستايل شوي (الله) له جانبه رالېږل شوی دی). او الله تعالی فرمايلي دي: (وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ)(او ما ته دا قرآن وحي شوی دی، د دې لپاره چې په دې (قرآن) سره زه تاسو ووېروم او هغه څوك چې دا ورته رسي). او الله تعالی فرمايلي دي: (هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ) (دا (قرآن) د خلقو لپاره پېغام دی او د دې لپاره چې په ده سره خلق خبردار كړی شي). او په دې مفهوم كې آيتونه ډېر دي، او صحيح احاديث د رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه راغلي دي چې موږ ته له قرآن څخه په پيروي كولو او پرې منګولو لګولو امر كوي، دا را په ګوته كوي چې چا پرې منګولې ولګولې هغه پر سمه لار دی او چا چې پرېښود هغه لار وركه كړې ده. - د دې دلايلو له جملې څخه يو دا دی چې له رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه ثابت دي چې هغه په حجة الوداع كې په خطبه كې وفرمايل: (إِنِّي تارِكٌ فيكُمْ مَا لَنْ تضلوا إِن اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللهِ)(زه په تاسو كې داسې يو څه پرېښودونكی يم كه چېرته مو پرې منګولې خښې كړې نو هيڅكله به ګمراه نه شئ؛ هغه د الله كتاب دی) مسلم په خپل صحيح كې روايت كړی دی او همدا رنګه په صحيح مسلم كې له زيد بن أرقم - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنِّي تارك فِيكُمْ ثِقْلَين أَوَّلهُما كِتابُ الله فيهِ الهُدَى والنُّور فَخُذوا بِكتَابِ اللهِ وَتَمَسَّكُوا بِهِ»«زه په تاسو كې دوه درانده څېزونه پرېښودونكی يم چې لومړی يې د الله كتاب دی، په هغه كې هدايت او رڼا ده، نو د الله كتاب واخلئ او منګولې پرې

ښکاره کړې» نو د الله -تعالی- په کتاب یې ټینګار وکړ او - خلک یې - ورته وهڅول، بیا یې وفرمایل: «وَأَهْلُ بَيْتي أذَكِّركُمُ الله في أهل بيتي أذكركم الله في أهل بيتي»«او زما کورنۍ؛ الله دریادوم زما د کورنۍ په اړه، الله دریادوم زما د کورنۍ په اړه» او په یو بل لفظ کې یې د قرآن په اړه وفرمایل: (هغه د الله رسۍ ده، چا چې ونیوله هغه په هدایت دی او چا چې پرېښووده هغه په ګمراهۍ دی). او په دې معنا حدیثونه ډېر دي او د صحابه کرامو او له هغوی نه وروسته د علم او ایمان د خاوندانو سره پدې خبره اتفاق دی چې د الله پر کتاب منګولې ښخول، پرې فیصلې کول، او د رسول الله -صلی الله علیه وسلم- له سنت سره ورته پریکړې وروړل واجب دي، پدې اړه دلیلونه دومره زیات دي چې بسنه کوي او له زیاتو راوړلو یې په همدې اندازه بسنه کیږي. دویم اصل: هغه چې له رسول الله- صلی الله علیه وسلم - صحابه کرامو او له هغوی وروسته د علم او ایمان له خاوندانو صحیح ثابت دي او له درې ګونو اصولو څخه دویم یې هغه دی چې اجماع پرې شوې ده؛ د رسول الله - صلی الله علیه وسلم -، د هغه له صحابه کرامو او له هغوی نه وروسته د علم او ایمان له خاوندانو څخه صحیح ثابت شوي - سنت - دي، هغوی پدې بنسټیز اصل ایمان لري، د شاهد په حیث کاروي او امت ته یې ورزده کوي، دوی په دې اړه ډېر کتابونه لیکلي او د اصول فقهې او مصطلح په کتابونو کې یې بیان کړي دي، د دې خبرې بې شمېره ثبوتونه دي، ځکه دا هغه څه دي چې د الله تعالی په سپېڅلي کتاب کې د هغه په اطاعت او پیروۍ امر شوی دی او پدې - امر - سره د هغه وخت خلک او له هغوی وروسته ټول مخاطب دي، ځکه چې هغه د ټولو لپاره د الله رسول دی، او ځکه چې دوی ته د قیامت تر ورځې پورې د هغه په اطاعت او پیروۍ امر شوی دی او ځکه چې هغه - صلی الله علیه وسلم - د الله تعالی د کتاب مفسر، په خپلو ویناوو، کړنو او تقریراتو سره یې د اجمال بیانوونکی دی، او که دا سنت نه وای نو مسلمانانو به د لمونځونو رکعتونه، طریقه او هغه څه چې پر دوی باندې پکې واجب دي نه پېژندل، او نه به د روژې، زکات، حج، جهاد، امر بالمعروف او نهی عن

المنكر د حکمونو په تفصيل پوهيدل او د نه به د معاملاتو، محرماتو، او هغه حدودو او جزاګانو د احکامو په تفصيل پوهيدل چې الله تعالی - د محرماتو د تر سره کولو - په پايله کې واجب کړي دي، د دې دليلونو له جملې څخه هغه چې د الله تعالی په کتاب کې په آل عمران سورت کې راغلي دي د الله تعالی دا وينا ده: (وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (او د الله او د رسول اطاعت کوئ، لپاره د دې چې پر تاسو رحم وکړی شي) او په النساء سورت کې د الله تعالی دا وينا: (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا)(اې هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی! د الله خبره منئ او د رسول خبره منئ او د خپلو د امر د خاوندانو، نو که چېرې تاسو په خپلو کې د څه شي په باره کې هم نزاع (جګړه او اختلاف) وکړئ، نو هغه (شی) الله او د هغه رسول ته وګرځوئ که چېرې تاسو په الله او په ورځ د اخرت ايمان لرئ، دا (کار) ډېر غوره دی او د انجام په لحاظ ډېر ښه دی) همدا رنګه الله تعالی په النساء سورت کې فرمايلي دي: (مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا)(چا چې د رسول اطاعت وکړ، نو يقينًا هغه د الله اطاعت وکړ او څوك چې (له اطاعت نه) وګرځېده، نو ته مونږه پر هغوی باندې څارونکی (نګهبان) نه يې لیږلی) او دا څنګه شونې ده چې پيروي يې وشي او خلک د الله کتاب او د هغه د رسول سنت ته راجع کړای شي پداسې حال کې چې نه پرې استدلال کيږي او نه خوندي ساتل شوي دي، که چېرته داسې وي نو الله تعالی به خپل بنده ګان داسې يو څه ته راجع کړي وي چې هيڅ شتون نه لري چې - دا ادعا او ګمان - تر ټولو لوی باطل او په الله تعالی تر ټولو لوی کفر کول او بدګماني ده. او الله -تعالی- په النحل سورت کې فرمايلي دي: (وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)(او مونږ تا ته ذکر (وحي) نازل کړی دی، د دې لپاره چې ته خلکو ته هغه څه ښه واضحه کړې چې دوی ته نازل کړی شوي دي او د دې لپاره چې دوی ښه فکر وکړي) او همدا رنګه پدې کې الله تعالی

فرمايلي: (وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)(او مونږ په تا باندې كتاب نه دى نازل كړى مګر د دې لپاره چې ته دوى ته هغه (كار) ښه واضحه كړې چې دوى په هغه كې اختلاف كوي او د هغه قوم د هدايت او رحمت لپاره (مو نازل كړى دي) چې ايمان لري) نو څنګه كيداى شي چې الله تعالى خپل رسول - صلى الله عليه وسلم - ته داسې يو څه ور تر غاړې كړي كړي چې نازل شوى كتاب ورته بيان كړي پداسې حال كې چې سنت يې نه وي، او يا پرې استدلال نه كيږى؟ بيلګه يې د النور په سورت كې د الله تعالى دا وينا ده: (قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) (ته دوى ته ووايه: تاسو د الله اطاعت وكړئ او د رسول اطاعت وكړئ، نو كه دوى مخ واړوي، نو بېشكه همدا خبره ده چې په دغه (رسول) باندې هغه (د تبليغ) بار دى چې پرې ايښودل شوى دى او پر تاسو باندې هغه بار دى چې په تاسو ايښودل شوى دى او كه تاسو د هغه (رسول) اطاعت وكړئ (نو) نېغه لار به ومومئ، او د رسول په ذمه نشته مګر ښكاره پېغام رسول). او الله تعالى په همدې سورت كې فرمايلي دي: (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (او تاسو لمونځ قايموئ او زكات ادا كوئ او د رسول اطاعت كوئ، د دې لپاره چې په تاسو رحم وكړى شي) او الله تعالى په الأعراف سورت كې فرمايلي دي: (قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) (ته ووايه: اې خلقو! بېشكه زه ستاسو د ټولو په طرف د هغه الله (رالیږل شوى) رسول يم چې خاص د هغهٔ لپاره د اسمانونو او ځمكې بادشاهي ده، نشته هېڅ حق معبود مګر همدى دى، همدغه ژوند وركوي او مرګ وركوي، نو تاسو پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ چې نبي دى، امي دى، هغه چې پر الله او د هغه پر كلماتو ايمان لري او تاسو د هغه پيروي وكړئ، د دې لپاره چې تاسو هدايت ومومئ). او په دې آيتونو كې څرګند دليل دى چې د هغه - عليه

الصلاة والسلام - په پیروۍ کې هدایت او رحمت دی، او دا څنګه کیدی شي چې د هغه په سنتو عمل و نه شي او یا دا چې ووایي چې هیڅ صحت نه لري او یا پرې باور نه شي کېدلی. او الله - تعالی - په النور سورت کې فرمایلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)(نو هغه کسان دې وویرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسیږي، یا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسیږي) او په سورة الحشر کې یې فرمایلي دي: (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا)(او رسول چې تاسو ته څه هم درکړي، نو هغه واخلئ او له څه نه چې هغه تاسو منع کړي، نو تاسو منع شئ). او پدې معنا کې آیتونه ډیر دي او ټول یې د هغه - علیه الصلاة و السلام - د تابعدارۍ په وجوب دلالت کوي او د هغه څه په پیروۍ چې هغه پرې راتګ کړی دی لکه څرنګه چې د الله - تعالی - له کتاب څخه په پیروۍ د وجوب او پرې منګولو لګولو، د اوامرو (منل) او له نواهیو (ځان ژغورلو) باندې وړاندې دلیلونه تېر شول، چې دا دواړه یو له بل سره تړلي اصلونه دي، چا چې له یو څخه انکار وکړ له بل څخه یې هم انکار کړی او دروغ یې ګڼلی دی او دا کفر، ګمراهي او د اسلام له دائرې څخه - د علم او ایمان د خاوندانو په اجماع سره - وتل دي. له هغه احادیثو څخه چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - نه پدې اړه ثابت دي - او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه متواتر حدیثونه راغلي دي چې د هغه اطاعت یې واجب او نافرماني یې حرامه کړې ده، دا د هغه چا په حق کې هم دي چې د هغه په عصر کې وو او هغوی چې د قیامت تر ورځې پورې راځي، - د دې حدیثونو - له جملې څخه یو هغه دی چې په صحیحینو کې له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه ثابت دی چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقد أَطَاعَ الله ومَن عَصَانِي فقد عَصَى الله»«چا چې زما اطاعت وکړ، نو د الله اطاعت یې کړی دی او چا چې زما نافرماني وکړه نو د الله تعالی نافرماني یې کړې ده». او له همده - رضي الله عنه - څخه په صحیح البخاري کې راغلي دي چې رسول الله

-صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «كلّ أمَّتي يَدخُلونَ الجنةَ إلا مَن أَبَى قِيلَ يا رسولَ اللهِ ومَن يَأبَى قَالَ مَن أَطَاعَني دَخَلَ الجنة ومَن عَصَاني فَقد أَبَى»«زما ټول امتيان جنت ته داخليږي مګر هغه څوک چې انکار وکړ، وويل شو اى د الله رسوله، او څوک دى چې انکار کوي، هغه وفرمايل: چا چې زما اطاعت وکړ جنت ته داخل شو او چا چې زما نافرماني وکړه نو هغه انکار وکړ» أحمد، ابوداود او حاکم د مقدام بن معدي کرب په روايت د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه روايت کوي چې فرمايلي يې دي: «أَلا إِني أوتِيتُ الكِتابَ ومِثْلَه مَعَهُ أَلا يُوشِكُ رَجلٌ شَبْعانُ على أريكَتِهِ يَقولُ عَليكَمْ بِهذا القُرآنِ فما وَجَدْتُمْ فيهِ مِن حَلال فأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُم فيِه مِن حَرام فَحَرِّمُوهُ»«خبردار اوسئ چې ماته کتاب او د کتاب په څېر ورسره راکړل شوى دى، نږدې ده چې يو سړى به (ومومئ) (چې وضعيت به يې د مالداره بې پروا انسان په څېر وي) په خپل تخت به ناست وي او وايي به: دا قرآن ټينګ ونيسئ، څه مو چې پکې حلال وموندل حلال يې وګڼئ او هغه څه مو چې پکې حرام وموندل، حرام يې وګڼئ» أبو داود او ابن ماجه په صحيح سند سره له ابن أبي رافع څخه روايت کوي، هغه له خپل پلار څخه روايت کوي چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «لا أَلْفَينَّ أَحَدَكُم مُتَّكِئًا عَلى أَرِيكتِهِ يَأتِيهِ الأمْرُ مِن أَمْرِي مَمّا أَمَرْتُ بِهِ أَو نَهَيْتُ عَنْهُ فَيقولُ لا نَدْرِي، ما وَجَدْنا في كِتابِ اللهِ اتَّبَعْنَاه»«هيڅوک ستاسې څخه داسې ونه وينم چې په خپل تخت يې تکيه وهلې وي او زما له حکمونو څخه ورته يو حکم راشي چې ما پرې امر کړى وي او يا مې ورڅخه منع کړى وي، نو ووايي چې نه پوهيږو، هغه څه مو چې د الله په کتاب کې وموندل پيروي يې کوو» او له حسن بن جابر څخه روايت دى وايي چې له مقدام بن معديکرب - رضي الله عنه - څخه مې اوريدلي دي چې فرمايل يې: حَرّمَ رَسولُ الله -صلى الله عليه وسلم- يومَ خَيْبَر أَشْياءَ ثم قَالَ « يُوشِكُ أَحدُكُم أَن يُكذِّبَني وَهو مُتّكِئ يُحَدّث بحدِيثي فَيقولُ بَيْنَنا وَبَيْنكُم كِتابُ اللهِ فما وَجَدْنَا فِيهِ من حَلالٍ اسْتَحْلَلْنَاهُ وَمَا وَجَدْنا فيه من حَرام حَرّمْنَاهُ أَلا إِنَّ مَا حَرّمَ رسُولُ اللهِ مِثْلُ مَا حَرّمَ الله»رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د خيبر په ورځ ځينې

شیان حرام کړل بیا یې وویل: «کیدی شي چې یو ستاسو مې دروغجن وګڼي پداسې حال کې چې په بالښت به یې تکیه وهلې وي او زما حدیث به بیانوي نو وایې به: زمونږه او ستاسو تر منځه د الله کتاب دی، نو څه مو چې پکې حلال وموندل حلال یې ګڼو (عمل پرې کوو) او هغه څه مو چې پکې حرام وموندل حرام یې ګڼو (عمل پرې نه کوو)، نو خبردار اوسئ، هغه څه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - حرام کړي دي داسې دي لکه الله چې حرام کړي وي» حاکم، ترمذي او ابن ماجه په صحیح اسناد سره روایت کړی دی. او له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه متواتر حدیثونه راغلي دي چې هغه به په خطبه کې خپلو صحابه کرامو ته سپارښتنه کوله چې حاضر دې غائب خلک خبر کړي او ورته ویل به یې: «ربّ مبلغ أوعی من سامع»"ځیني وختونه هغه څوک ښه پوهیږي چې خبر ورته رسیږي د هغه چا په پرتله چې خبر ورته رسوي". له دې جملې څخه هغه څه دي چې په صحیحینو کې دي چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - چې کله په حجة الوداع کې د عرفې په ورځ او د قربانۍ په ورځ خطبه ویله نو خلکو ته یې وفرمایل: «فلیبلغ الشاهد الغائب فرب من یبلغه أوعی له ممن سمعه»«حاضر دې غائبو ته ورسوي، ځکه ډیری وختونه هغه چاته چې خبر ورسیږي ډیر ښه پرې پوهیږي د هغه چا په پرتله چې ورڅخه یې اوري» او که چېرته یې سنت په اوریدونکي او هغه چاته چې رسیږي حجت نه وو او که چېرته تر قیامته تل پاتې نه وو، نو هیڅکله به یې ورته په رسولو امر نه و کړی، نو لدې څخه معلومیږي چې سنت په هغه چا حجت دي چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - له خولې څخه یې اوریدلي وي- او په هغه چا چې په صحیح اسناد سره ورته نقل شوي وي. د رسول الله -صلی الله علیه وسلم- صحابه کرامو د رسول الله -صلی الله علیه وسلم - قولي او فعلي سنتونه حفظ کړي وو او له ځانونو وروسته یې تر تابعینو ورسول، بیا تابعینو له ځانونو وروسته نورو ته ورسول، همدا رنګه ثقه علماوو نسل په نسل او پیړۍ په پیړۍ رانقل کړل او په کتابونو کې یې راټول کړل، سم او ناسم یې پکې په ګوته کړل او د دې د پېژندلو لپاره

يې يو لړ قوانين او ضوابط رامنځته کړل چې پر مټ يې قوي روايت له کمزوري څخه پيژندل کېده او د علماوو کتابونو د سنت کتابونه لکه صحيحين او داسې نور راونغاړل او داسې ساتنه يې ورڅخه وکړه لکه څرنګه چې الله تعالى د خپل کتاب ساتنه له هر ډول لاسوهنې او د فاسقانو له عبثياتو او د باطل پرستو له تحريف څخه وساته، څرنګه چې د الله تعالى دا قول پرې دلالت کوي: (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)(مونږ قران کريم نازل کړی دی او مونږ يې حفاظت په خپله کوو). او پدې کې شک نشته چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سنت د الله تعالى لخوا نازل شوې وحې ده، نو الله تعالى يې داسې ساتنه کړې ده لکه څرنګه يې چې د خپل کتاب ساتنه کړې ده، او داسې علماء يې ورته د نقد په موخه ګمارلي دي چې د باطل پرستو د هر ډول تحريف او د جاهلانو د هر ډول تاويل مخنيوی يې کوي، او هر هغه څه چې پرې جاهلانو، دروغجنو او ملحدانو پورې کړي دي هغه ترې لرې کوي، ځکه چې الله -جل جلاله- د خپل کتاب لپاره تفسير ګرځولې ده او د اجمالي حکمونو لپاره يې تفصيل او بيان ګرځولی دی، او نور داسې حکمونه يې ور اضافه کړي دي چې قرآن کريم کې پرې ښکاره دليل نشته، لکه د رضاعت حکمونه، د ميراث ځينې حکمونه او د ښځې او عمه تر منځه يې په نکاح کې يو ځای کول او يا د ښځې او خاله تر منځه يې او داسې نور حکمونه چې صحيح سنت پرې ثابت دي حال دا چې د الله تعالى په کتاب کې نشته. او له هغه څه نه چې پدې اړه له صحابه کرامو، تابعينو او له هغوي نه وروسته له اهل علمو څخه روايت شوي دي، د سنت د تعظيم او پرې د عمل کولو د وجوب په اړه دي... په صحيحينو کې له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايې: کله چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفات شو او له عربو څخه مرتد شول هغه څوک چې مرتد کېدل، ابوبکر صديق - رضي الله عنه - وفرمايل: قسم په الله چې له هغه چا سره به وجنګيږم چې د لمانځه او زکات تر منځه توپير وکړي، نو عمر - رضي الله عنه - ورته وويل: «څنګه ورسره جنګيږې حال دا چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: » «ما ته

امر شوی دی چې له خلکو سره تر هغه پورې وجنګیږم تر څو چې دوی (لا إِلهَ إِلا الله) ووایي، کله یې چې وویل نو زما څخه یې خپلې وینې او خپل مالونه وساتل مګر په حقه سره» نو أبوبکر صدیق وفرمایل: آیا زکات د الله تعالی له حقونو څخه ندی، قسم په الله که دوی زما څخه یو وزګوړی - د وزې بچی چې یو کال یې پوره کړی وي او په دویم کال ورداخل شوی وي - منع کړي چې دوی به رسول الله -صلی الله علیه وسلم- ته ورکاوه نو زه به ورسره د منع کولو له امله وجنګیږم. نو عمر وویل: هغه مهال زه پوه شوم چې الله - تعالی - د ابو بکر سینه جګړې ته پرانیستلې ده نو زه پوه شوم چې هغه حق دی، او صحابه کرامو – رضي الله عنهم – یې پدې کې پیروي وکړه، نو د مرتدینو سره تر هغه پورې وجنګیدل تر څو یې اسلام ته راوګرځول او هغه څوک یې ووژل چې په مرتد پاتې کېدلو یې اصرار درلود، نو پدې کیسه کې د سنت په تعظیم او پرې د عمل کولو په وجوب ستر دلیل پروت دی، همدا رنګه یوه نیا (جده) صدیق - رضي الله عنه - ته راغله او د خپل میراث په اړه یې ترې پوښتنه کوله نو هغه ورته وفرمایل: د الله په کتاب کې ستا لپاره هیڅ شی نشته، او زه پداسې څه نه پوهیږم چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- به درته په کوم شي پریکړه کړی وي، او زه به له خلکو څخه - پدې اړه - پوښتنه وکړم. بیا هغه - رضي الله عنه - له صحابه کرامو څخه پوښتنه وکړه، نو ځینو یې په وړاندې ګواهي ورکړه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - نیا ته (د میراث) شپږمه برخه ورکړې ده او پدې یې ورته فیصله کړې ده، او عمر - رضي الله عنه - به خپلو مامورینو ته توصیه کوله چې د خلکو تر منځه د الله په کتاب پریکړه وکړي، که چېرته قضیه د الله په کتاب کې و نه مومي نو د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - په سنت سره دې ترسره کړي. او کله چې خلکو ته د سقط (په ښځې باندې د تیرې له امله د ماشوم ضایع کولو) کې ستونزه پیدا شوه، نو له صحابه کرامو - رضي الله عنهم - څخه یې پوښتنه وکړه، نو محمد بن مسلمة او مغیره بن شعبة - رضي الله عنهما - یې په وړاندې ګواهي ورکړه چې رسول الله - صلی الله علیه

وسلم - پدې کې د ديت په حيث د يو ښايسته غلام او يا ښايسته وينځې د ورکولو پريکړه کړې ده، نو ده - رضي الله عنه - هم په همدې پريکړه وکړه. او کله چې عثمان - رضي الله عنه - ته د ښځې د عدت په اړه ستونزه پيدا شوه چې آيا د خاوند له مرګ نه وروسته به د خاوند په کور کې عدت تيروي (که نه؟) نو فريعة بنت مالک بن سنان چې د أبو سعيد خور کيږي - رضي الله عنها - ورته خبر ورکړ چې هغې ته رسول الله -صلی الله عليه وسلم - امر وکړ چې د خاوند له مرګ نه وروسته يې په کور کې پاتې شي تر دې چې عدت پاي ته ورسيږي، نو هغه - رضي الله عنه - هم همدا ډول پرېکړه وکړه. همدا رنګه يې د سنت له مخې په وليد بن عقبه باندې د شرابو د څښلو له امله د حد جاري کولو حکم وکړ او کله چې علي -رضي الله عنه - ته خبر ورسيده - چې عثمان -رضي الله عنه - د حج تمتع نه منع کوي، علي -رضي الله عنه- د حج او عمرې يوځای احرام وتړلو، او ويې فرمايل: د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - سنت به د هيچا د وينا له امله پرې نږدم، او کله چې په ابن عباس - رضي الله عنهما - باندې ځينو خلکو د حج د متعې په اړه د ابوبکر او عمر - رضي الله عنهما - په ويناوو استدلال وکړ چې هغوی حج او عمره سره نه جلا کول يعنې په يو احرام کې يې دواړه کول، - او ابن عباس يې تر منځه متعه (له احرام څخه وتل واجب ګڼل) نو ابن عباس وفرمايل : نږدې ده چې له آسمان څخه درباندې تيږې راووريږي؛ زه وايم: رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي او تاسو وايئ چې ابوبکر او عمر ويلي دي، نو کله چې د ابوبکر او عمر د وينا له امله د سنت په پرېښودلو د سزا ويره شته نو د هغه چا به څه حال وي چې له هغوی ښکته د نورو خلکو د وينا له امله او يا يوازې د خپلې راې او اجتهاد په خاطر يې مخالفت کوي، او کله چې ځينو خلکو د عبد الله بن عمر - رضي الله عنهما- سره د ځينو سنتو په اړه مخالفت وکړ نو عبدالله ورته وويل: آيا مونږ ته د عمر په پيروۍ امر شوی که د سنت په پيروۍ باندې؟ او کله چې يو سړي عمران به حصين -رضي الله عنهما- ته وويل: مونږ ته د الله له کتاب څخه بيان وکړه پداسې حال کې چې هغه

ورته له سنت څخه بیان کاوه، نو هغه - رضي الله عنه - په غصه شو او يې فرمایل: بیشکه سنت د الله تعالی د کتاب تفسیر دی او که چېرته سنت نه وای نو پدې به نه پوهیدو چې ماسپښنین څلور رکعته، ماښام درې رکعته او سهار دوه رکعته دي او د زکات د احکامو په تفصیل به نه پوهېدو او داسې نور احکام چې په سنتو کې يې تفصیل بیان شوی دی، او له صحابه کرامو - رضي الله عنهم - څخه د سنت د تعظیم او پرې د عمل کولو په وجوب او له مخالفت څخه يې د ځان ساتنې په اړه ډیر زیات آثار راغلي دي، له جملې څخه يې دا هم دي چې عبد الله عمر - رضي الله عنهما - چې کله د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دا وینا بیانوله: (لا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللهِ مَسَاجِدَ اللهِ).(د الله تعالی بندګانې د الله له جوماتونو څخه مه منع کوئ). نو ځینو زامنو يې وویل: قسم په الله چې منع به يې کړو، نو عبد الله پرې غصه شو او سختې سپکې سپورې يې ورته وویلې او ويې فرمایل: زه وایم چې رسول الله ویلي او تاسو وایئ چې په الله قسم دی چې منع به يې کړو. او عبد الله بن المغفل المزني - رضي الله عنه - چې د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - له صحابه و څخه دی، کله يې چې یو خپلوان ولید چې تیږې يې ویشتلې نو لدې کار څخه يې منع کړ او ورته يې وویل چې: رسول الله - صلی الله علیه وسلم- له تیږو ورولو څخه منع فرمایلي دي او داسې يې ویلي دي چې - په تیږو ویشتلو - خو نه ښکار کیږي او نه پرې دښمن ضربه وینې مګر غاښ ماتوي او سترګه ړندوي، نو یو څه وخت وروسته يې بیا ولید چې تیږې يې ویشتلې نو ويې ویل: قسم په الله که هیڅ خبرې درسره وکړم، زه درته وایم چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- له تیږو ویشتلو منع کړې ده او ته يې بیا ولې؟ او بیهقی د جلیل القدر تابعي؛ ایوب السختیاني څخه روایت کړی دی چې هغه فرمایلي دي: (کله چې دې یو سړي ته سنت بیانول او هغه درته وویل چې دا پریږده او له قرآن څخه راته بیان وکړه، نو پوه شه چې دا سړی ګمراه دی)، او اوزاعي - رحمه الله - فرمایلي دي: (سنت د کتاب په اړه قضاوت کوي؛ مطلق يې مقیدوي یا - يې په اړه - په هغه حکمونو سره (پریکړه کوي) چې په قرآن کې نه

وي ذکر شوي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: (وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)(او مونږ تا ته ذکر (وحي) نازل کړی دی، د دې لپاره چې ته خلکو ته هغه څه ښه واضحه کړې چې دوی ته نازل کړی شوي دي او د دې لپاره چې دوی ښه فکر وکړي). او وړاندې د رسول الله -صلی الله علیه وسلم- وینا تېره شوه چې: «أَلا إِني أُوتِيتُ الكِتابَ ومثلَه مَعَهُ»«خبردار اوسئ چې ماته قرآن او په څېر یې یو بل څه راکړل شوي دي» بیهقي له عامر الشعبي - رحمه الله - څخه روایت کوي چې هغه ځینو خلکو ته وویل: (یقینا چې تاسو لدې امله هلاک شوئ چې آثار مو پرېښودل، (له آثارو) څخه یې موخه صحیح احادیث وو)، همدا رنګه بیهقي له اوزاعي څخه روایت کوي چې هغه - رحمه الله - خپلو ځینو ملګرو ته وویل: (کله چې درته د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه یو حدیث ورسید، نو پام کوه چې په بل څه ونه غړیږې، ځکه چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- د الله -تعالی- له لوري رسوونکی دی). بیهقي د لوی امام سفیان بن سعید الثوري -رحمه الله- څخه روایت کړی دی چې هغه فرمایلي دي: (یقینا ټول علم؛ په آثارو پوهه کې دی)، او مالک - رحمه الله - فرمایلي دي: (مو ټول - یا د بل چا خبرې لره - ردوونکي یو او یا زمونږ خبره د بل چا لخوا رد کیږي مګر د دې قبر خاوند او د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - قبر ته یې اشاره وکړه). او ابو حنیفه - رحمه الله - فرمایلي دي: (کله چې حدیث د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه راغلی وي، نو په سر او سترګو مو قبول دی) او شافعي -رحمه الله- فرمایلي دي: (هرکله چې ما له رسول الله (صلی الله علیه وسلم) څخه کوم صحیح روایت کړ او بیا یې وانخلم، نو زه تاسو شاهد ګرځوم چې زما عقل تللی دی). او هغه -رحمه الله- همدا رنګه ویلي دي: (کله مې چې یوه وینا وکړه او پر خلاف یې د رسول الله -صلی الله علیه وسلم- څخه حدیث وو نو زما وینا په دیوال وولئ). او امام احمد بن حنبل - رحمه الله- ځینو ملګرو ته وویل: (نه زما تقلید کوه او نه د مالک تقلید کوه او نه د شافعي، او له هغه ځای څخه اخیستل وکړه چې مونږ ترې اخیستل کړي دي). او هغه -

رحمه الله - همدا رنګه فرمايلي دي: (زه هغو خلکو ته حيران شوم چې د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه يې صحيح ِاسناد پيژندلی دی بيا هم د سفيان پسې ځي، حال دا چې الله -سبحانه- فرمايلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)[نو هغه کسان دې وويرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسيږي، يا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسيږي]. فرمايي: آيا پوهېږې چې فتنه څه ده؟ فتنه شرک دی، کيدی شي کله چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ځينې وينا رد کړي او په زړه کې يې يو څه انحراف راشي نو هلاک به شي)، بيهقي له مجاهد بن جبر څخه روايت کوي چې هغه د الله تعالى د دې وينا په اړه فرمايلي دي: (فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ) [نو که چېرې تاسو په خپلو کې د څه شي په باره کې هم نزاع (جګړه او اختلاف) وکړئ، نو هغه (شی) الله او د هغه رسول ته وګرځوئ] (فرمايي: الله تعالى ته رجوع کول د هغه کتاب ته رجوع کول دي، او رسول ته رجوع کول د هغه سنت ته رجوع کول دي)، بيهقي له زهري - رحمه الله - څخه روايت کوي چې هغه فرمايلي دي: (زمونږ پخوانيو علماوو به ويل چې د سنتو پيروي کول نجات دی). او موفق الدين ابن قدامه - رحمه الله - په خپل کتاب روضة الناظر کې د حکمونو د اصولو په اړه فرمايلي دي چې: (او له دلايلو څخه دويم اصل د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سنت دي، او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وينا حجت دی، ځکه چې معجزه د هغه په رښتينولی، او د الله -تعالى- د هغه په پيروی امر کړی او د هغه له مخالفت څخه يې خبرداری ورکړی دی). وينا پاي ته ورسيده. او حافظ ابن کثير - رحمه الله - د الله -تعالى- د دې وينا په تفسير کې فرمايلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)(نو هغه کسان دې وويرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسيږي، يا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسيږي). (يعنې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - له امر څخه؛ کوم چې د هغه لاره، منهج، طريقه، سنت او

قانون دی، نو وینا او کړنې د هغه په وینا او کړنو باندې تلل کیږي، نو کوم چې ورسره موافق وي هغه منل کیږي او کوم چې ورسره مخالف وي هغه یې په ویونکی مردود دي اګر که ویونکی یې هر څوک وي).
لکه څرنګه چې په صحیحینو او نورو کې له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه ثابت دي چې هغه فرمایلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا ليسَ عَلیهِ أَمْرُنا فَهُوَ رَدّ»"څوک چې یو عمل وکړي چې زموږ حکم پرې نه وي، هغه مردود دی" یعنې هغه څوک دې وویریږي او ځان دې وساتي چې په ښکاره او پټه د رسول د شریعت مخالفت کوي: (أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ).
چې دوي ته به څه آفت ورسیږي. یعنې د دوي په زړونو کې به د کفر، نفاق او بدعت څخه وي. (أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ).(یا دوي ته ډیر دردوونکی عذاب ورسیږي) یعنې په دنیا کې په وژلو، حد پرې جاري کېدلو، زنداني کېدلو او داسې نورو سره، لکه څرنګه چې امام احمد روایت کړی دی وایې: مونږ ته عبد الرزاق حدیث بیان کړ، هغه وایې: مونږ ته معمر حدیث بیان کړ له همام بن منبه څخه چې فرمایلي دي: دا هغه څه دي چې مونږ ته ابوهریره بیان کړي دي چې: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «زما او ستاسو مثال د هغه سړي په څېر دی چې اور یې بل کړی وي نو کله یې چې شاوخوا روښانه شي پتنګان او دا حیوانات چې په اور کې لویږي پرې راتوی شي نو هغه یې ورڅخه منع کوي خو هغوی پرې غالب شي او ځان پکې ورغورځوي، نو همدا زما او ستاسو مثال دی چې زه مو له اور څخه راګرځوم او درته وایم چې له اور څخه - زما لور ته راشئ - خو تاسو راباندې غالب شئ او ځان پکې وغورځوئ» دواړو د عبد الرزاق له حدیث څخه روایت کړي دي او سیوطي - رحمه الله - په خپله رساله: مفتاح الجنة في الاحتجاج بالسنة کې داسې فرمایلي دي: پوه شئ - الله دې پر تاسو رحم وکړي - څوک چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - د حدیث له حجیت څخه انکار وکړي - که هغه قولي یا فعلي چې په اصولو کې په پېژندل شوو شرطونو برابر وي نو هغه کفر وکړ او د اسلام له دائرې څخه ووت او له یهودو او نصاراو سره به راپورته کیږي او یا له هغو کافرو ډلو سره

چې الله يې وغواړي. وينا پاي ته ورسيده. او له صحابه کرامو، تابعينو او له هغوی څخه وروسته د اهل علمو څخه د سنتو د تعظيم او پرې د عمل کولو او د هغه له مخالفت څخه د ځان ساتلو په اړه ډير زيات آثار راغلي دي او زه هيله لرم چې هغه څه چې مونږ له آيتونو، حديثونو او آثارو څخه ياد کړل د حق غوښتونکي لپاره کافي او قانع کوونکي وي، او مونږ له الله تعالى څخه غواړو چې مونږ او ټولو مسلمانانو ته د هغه کار توفيق راکړي چې هغه پرې راضي کيږي او د هغه د غضب له اسبابو څخه پرې ژغورل کيږو او مونږ ټولو ته د هغه مستقيمه لار وښايي، بيشکه چې هغه اوريدونکی او نږدې دی. وصلی الله وسلم على عبده ورسوله، نبينا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه بإحسان. عبد العزيز بن عبد الله بن باز - رحمه الله -

د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - په سنتو د عمل کولو وجوب او ورڅخه د انکار کوونکو کفر ليکنه: عبد العزيز بن عبد الله بن باز رحمه الله بسم
الله الرحمن الرحيم سرېزه الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، والصلاة والسلام على عبده ورسوله نبينا محمد؛ المرسل رحمة للعالمين، وعلى آله
وأصحابه الذين حملوا كتاب ربهم سبحانه وسنَّة نبيهم -صلى الله عليه وسلم- إِلى من بعدهم، بغاية الأمانة والإتقان، والحفظ التام للمعاني والألفاظ -
رضي الله عنهم وأرضاهم - وجعلنا من أتباعهم بإِحسان. وحجة على العباد أجمعين أما بعد : پخوانيو او اوسنيو علماوو پدې اتفاق کړی دی چې د
احکامو د اثبات او د الله تعالی په سپيڅلي کتاب کې -چې باطل ورته نه له مخکې او نه له شا راتګ کولی شي - د حلالو او حرامو د بيانولو - لپاره
بنسټيز اصول د الله تعالی کتاب، بيا د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سنت؛ هغه څوک چې له خواهشاتو خبرې نه کوي، مګر هغه څه وايي چې
وحی ورته کيږي، بيا د امت اجماع ده، او عالمان په نورو اصولو کې اختلاف لري چې تر ټولو مهم يې قياس دی، جمهور علماء پدې نظر دي چې
قياس کله معتبر شرطونه پوره کړي بيا حجت دی، پدې اصولو دليلونه له شمېر نه وتلي دي او لدې نه زيات او مشهور دي چې دلته يې يادونه
وشي. د احکامو د اثبات لپاره معتبر اصول لومړی اصل: د الله تعالی - محبوب- کتاب. لومړی اصل: د الله تعالی معزز کتاب دی او يقينا چې
زمونږ د رب وينا د هغه له کتاب څخه په څو ځايونو کې د دې کتاب په پيروي او د حدودو سره يې له ودريدلو او پرې د منګولو لګولو پر وجوب
دلالت کوي. الله تعالی فرمايلي دي: (وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ)او دا کتاب دی چې مونږ نازل کړی دی، نو تاسو د ده
پيروي وکړئ او پرهېزګاره شئ، د دې لپاره چې پر تاسو رحم وکړی شي. او الله تعالی فرمايلي: (قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ
مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) (ای اهل کتابو! يقينًا تاسو ته زمونږ رسول راغلی دی چې تاسو ته ډېر هغه څيزونه بيانوي چې تاسو به له کتابه پټول او له
ډېرو څخه تېرېږي، يقينًا تاسو ته د الله له جانبه رڼا او روښانه کتاب راغلی دی). او الله تعالی فرمايلي دي: (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ
لَكِتَابٌ عَزِيزٌ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ) (بېشکه هغه کسان چې په ذکر (قرآن) سره کافران شوي دي، کله چې
(دا ذکر) دوی ته راغی، په دې حال کې چې يقينًا دغه (ذکر) خامخا ډېر قوي کتاب دی، باطل ده ته نه د ده له مخې نه راتلی شي او نه د ده له شا
نه، د ډېر حکمت والا، ښه ستايل شوي (الله) له جانبه رالېږل شوی دی). او الله تعالی فرمايلي دي: (وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ)(او
ما ته دا قرآن وحي شوی دی، د دې لپاره چې په دې (قرآن) سره زه تاسو ووېروم او هغه څوك چې دا ورته رسي). او الله تعالی فرمايلي دي: (هَذَا
بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ) (دا (قرآن) د خلقو لپاره پيغام دی او د دې لپاره چې په ده سره خلق خبردار کړی شي). او په دې مفهوم کې آيتونه ډېر دي،
او صحيح احاديث د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه راغلي دي چې موږ ته له قرآن څخه په پيروي کولو او پرې منګولو لګولو امر کوي، دا
را په ګوته کوي چې چا پرې منګولې ولګولې هغه پر سمه لار دی او چا چې پرېښود هغه لار ورکه کړې ده. - د دې دلايلو له جملې څخه يو دا
دی چې له رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه ثابت دي چې هغه په حجة الوداع کې په خطبه کې وفرمايل: (إِنِّي تاركٌ فيكُمْ مَا لَنْ تضلوا إِن
اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللهِ)(زه په تاسو کې داسې يو څه پرېښودونکی يم که چېرته مو پرې منګولې ښخې کړې نو هيڅکله به ګمراه نه شئ؛ هغه د الله
کتاب دی) مسلم په خپل صحيح کې روايت کړی دی او همدا رنګه په صحيح مسلم کې له زيد بن أرقم - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې
پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنِّي تارك فِيكُمْ ثِقْلَين أَوَّلهما كِتابُ الله فيهِ الهُدَى والنُّور فَخُذوا بِكتَابِ اللهِ وَتَمَسّكُوا بِهِ»«زه په تاسو کې
دوه درانده څيزونه پرېښودونکی يم چې لومړی يې د الله کتاب دی، په هغه کې هدايت او رڼا ده، نو د الله کتاب واخلئ او منګولې پرې ښخې کړئ»
نو د الله -تعالی- په کتاب يې ټينګار وکړ او - خلک يې - ورته وهڅول، بيا يې وفرمايل: «وَأَهْلُ بَيْتِي أذَكِّرُكمُ الله في أهل بيتي أذكركم الله في أهل
بيتي»«او زما کورنی؛ الله درياداوم زما د کورنی په اړه، الله درياداوم زما د کورنی په اړه» او په يو بل لفظ کې يې د قرآن په اړه وفرمايل: (هغه د
الله رسۍ ده، چا چې ونيوله هغه په هدايت دی او چا چې پرېښوده هغه په ګمراهۍ دی). او په دې معنا حديثونه ډېر دي او د صحابه کرامو او له
هغوی نه وروسته د علم او ايمان د خاوندانو سره پدې خبره اتفاق دی چې د الله پر کتاب منګولې ښخول، پرې فيصلې کول، او د رسول الله -صلى
الله عليه وسلم- له سنت سره ورته پريکړې وروړل واجب دي، پدې اړه دليلونه دومره زيات دي چې بسنه کوي او له زياتو راوړلو يې په همدې
اندازه بسنه کيږي. دويم اصل: هغه چې له رسول الله- صلى الله عليه وسلم - صحابه کرامو او له هغوی وروسته د علم او ايمان له خاوندانو صحيح
ثابت دي او له درې ګونو اصولو څخه دويم يې هغه دی چې اجماع پرې شوې ده؛ د رسول الله - صلى الله عليه وسلم -، د هغه له صحابه کرامو او
له هغوی نه وروسته د علم او ايمان له خاوندانو څخه صحيح ثابت شوي - سنت - دي، هغوی پدې بنسټيز اصل ايمان لري، د شاهد په حيث کاروي
او امت ته يې ورزده کوي، دوی په دې اړه ډېر کتابونه ليکلي او د اصول فقهې او مصطلح په کتابونو کې يې بيان کړي دي، د دې خبرې بې
شمېره ثبوتونه دي، ځکه دا هغه څه دي چې د الله تعالی په سپېڅلي کتاب کې د هغه په اطاعت او پيروۍ امر شوی دی او پدې - امر - سره د هغه
وخت خلک او له هغوی وروسته ټول مخاطب دي، ځکه چې هغه د ټولو لپاره د الله رسول دی، او ځکه چې دوی ته د قيامت تر ورځې پورې د
هغه په اطاعت او پيروۍ امر شوی دی او ځکه چې هغه - صلى الله عليه وسلم - د الله تعالی د کتاب مفسر، په خپلو ويناوو، کړنو او تقريراتو سره
يې د اجمال بيانوونکی دی، او که دا سنت نه وای نو مسلمانانو به د لمونځونو رکعتونه، طريقه او هغه څه چې پر دوی باندې پکې واجب دي نه
پېژندل، او نه به د روژې، زکات، حج، جهاد، امر بالمعروف او نهى عن المنكر د حکمونو په تفصيل پوهيدل او د نه به د معاملاتو، محرماتو، او
هغه حدودو او جزاګانو د احکامو په تفصيل پوهيدل چې الله تعالی - د محرماتو د تر سره کولو - په پايله کې واجب کړي دي، د دې دليلونو له جملې
څخه هغه چې د الله تعالی په کتاب کې په آل عمران سورت کې راغلي دي د الله تعالی دا وينا ده: (وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (او د الله او
د رسول اطاعت کوئ، لپاره د دې چې پر تاسو رحم وکړی شي) او په النساء سورت کې د الله تعالی دا وينا: (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا)(اې هغو کسانو
چې ايمان يې راوړی دی! د الله خبره منئ او د رسول خبره منئ او د خپلو د امر د خاوندانو، نو که چېرې تاسو په خپلو کې د څه شي په باره کې
هم نزاع (جګړه او اختلاف) وکړئ، نو هغه (شی) الله او د هغه رسول ته وګرځوئ که چېرې تاسو په الله او په ورځ د اخرت ايمان لرئ، دا (کار)
ډېر غوره دی او د انجام په لحاظ ډېر ښه دی) همدا رنګه الله تعالی په النساء سورت کې فرمايلي دي: (مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا
أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا)(چا چې د رسول اطاعت وکړ، نو يقينًا هغه د الله اطاعت وکړ او څوك چې (له اطاعت نه) وګرځېده، نو ته مونږه پر هغوی
باندې څارونکی (نګهبان) نه يې لېږلی) او دا څنګه شوني ده چې پيروي يې وشي او خلک د الله کتاب او د هغه د رسول سنت ته راجع کړای شي
پداسې حال کې چې نه پرې استدلال کيږي او نه خوندي ساتل شوي دي، که چېرته داسې وي نو الله تعالی به خپل بنده ګان داسې يو څه ته راجع
کړي وي چې هيڅ شتون نه لري چې - دا ادعا او ګمان - تر ټولو لوی باطل او په الله تعالی تر ټولو لوی کفر کول او بدګماني ده. او الله -تعالی- په
النحل سورت کې فرمايلي دي: (وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)(او مونږ تا ته ذکر (وحي) نازل کړی دی، د دې لپاره
چې ته خلکو ته هغه څه ښه واضحه کړې چې دوی ته نازل کړی شوي دي او د دې لپاره چې دوی ښه فکر وکړي) او همدا رنګه پدې کې الله
تعالی فرمايلي: (وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)(او مونږ په تا باندې کتاب نه دی نازل کړی مګر د
دې لپاره چې ته دوی ته هغه (کار) ښه واضحه کړې چې دوی په هغه کې اختلاف کوي او د هغه قوم د هدايت او رحمت لپاره (مو نازل کړی دي)
چې ايمان لري) نو څنګه کيدای شي چې الله تعالی خپل رسول - صلى الله عليه وسلم - ته داسې يو څه ور تر غاړې کړي چې نازل شوی کتاب

ورته بیان کړي پداسې حال کې چې سنت یې نه وي، او یا پرې استدلال نه کیږی؟ بیلګه یې د النور په سورت کې د الله تعالی دا وینا ده: (قُلْ أَطِيعُوا
اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) (ته دوی ته ووایه: تاسو د
الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ، نو که دوی مخ واړوي، نو بېشکه همدا خبره ده چې په دغه (رسول) باندې هغه (د تبلیغ) بار دی چې
پرې ایښودل شوی دی او پر تاسو باندې هغه بار دی چې په تاسو ایښودل شوی دی او که تاسو د هغه (رسول) اطاعت وکړئ (نو) نېغه لار به
ومومئ، او د رسول په ذمه نشته مګر ښکاره پېغام رسول). او الله تعالی په همدې سورت کې فرمایلي دي: (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا
الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (او تاسو لمونځ قایموئ او زکات ادا کوئ او د رسول اطاعت کوئ، د دې لپاره چې په تاسو رحم وکړی شي) او الله تعالی
په الأعراف سورت کې فرمایلي دي: (قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا
بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) (ته ووایه: اې خلقو! بېشکه زه ستاسو د ټولو په طرف د هغه الله (رالیږل
شوی) رسول یم چې خاص د هغهٔ لپاره د اسمانونو او ځمکې بادشاهي ده، نشته هېڅ حق معبود مګر همدی دی، همدغه ژوند ورکوي او مرګ
ورکوي، نو تاسو پر الله او د هغه پر رسول ایمان راوړئ چې نبي دی، امي دی، هغه چې پر الله او د هغه پر کلماتو ایمان لري او تاسو د هغه
پیروي وکړئ، د دې لپاره چې تاسو هدایت ومومئ). او په دې آیتونو کې څرګند دلیل دی چې د هغه - علیه الصلاة والسلام - په پیروۍ کې هدایت
او رحمت دی، او دا څنګه کیدی شي چې د هغه په سنتو عمل و نه شي او یا دا چې ووایي چې هیڅ صحت نه لري او یا پرې باور نه شي کېدلی. او
الله - تعالی - په النور سورت کې فرمایلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)(نو هغه کسان دې ووېرېږي
چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسیږي، یا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسیږي) او په سورة
الحشر کې یې فرمایلي دي: (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا)(او رسول چې تاسو ته څه هم درکړي، نو هغه واخلئ او له څه نه چې
هغه تاسو منع کړي، نو تاسو منع شئ). او پدې معنا کې آیتونه ډېر دي او ټول یې د هغه - علیه الصلاة و السلام - د تابعدارۍ په وجوب دلالت
کوي او د هغه څه په پیروۍ چې هغه پرې راتګ کړی دی لکه څرنګه چې د الله - تعالی - له کتاب څخه په پیروۍ د وجوب او پرې منګولو لګولو،
د اوامرو (منل) او له نواهیو (ځان ژغورلو) باندې وړاندې دلیلونه تېر شول، چې دا دواړه یو له بل سره تړلي اصلونه دي، چا چې له یو څخه انکار
وکړ له بل څخه یې هم انکار کړی او دروغ یې ګڼلی دی او دا کفر، ګمراهي او د اسلام له دائرې څخه - د علم او ایمان د خاوندانو په اجماع سره -
وتل دي. له هغه احادیثو څخه چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - نه پدې اړه ثابت دي - او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه متواتر
حدیثونه راغلي دي چې د هغه اطاعت یې واجب او نافرماني یې حرامه کړې ده، دا د هغه چا په حق کې هم دي چې د هغه په عصر کې وو او
هغوی چې د قیامت تر ورځې پورې راځي، - د دې حدیثونو - له جملې څخه یو هغه دی چې په صحیحینو کې له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه
ثابت دی چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقد أَطَاعَ الله ومَن عَصَانِي فقد عَصَى الله»«چا چې زما اطاعت وکړ، نو د
الله اطاعت یې کړی دی او چا چې زما نافرماني وکړه نو د الله تعالی نافرماني یې کړې ده». او له همده - رضي الله عنه - څخه په صحيح البخاري
کې راغلي دي چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «كلّ أمَّتي يَدخُلونَ الجنةَ إلا مَن أَبَى قِيلَ يا رسولَ اللهِ ومَن يَأبَى قَالَ مَن أَطَاعَني
دَخَلَ الجنة ومَن عَصَاني فَقد أَبَى»«زما ټول امتیان جنت ته داخلیږي مګر هغه څوک چې انکار وکړ، وویل شو ای د الله رسوله، او څوک دی چې
انکار کوي، هغه وفرمایل: چا چې زما اطاعت وکړ جنت ته داخل شو او چا چې زما نافرماني وکړه نو هغه انکار وکړ» أحمد، ابوداود او حاکم د
مقدام بن معدي کرب په روایت د رسول الله -صلی الله علیه وسلم- څخه روایت کوي چې فرمایلي یې دي: «أَلا إني أوتِيتُ الكِتابَ ومِثْلَه مَعَهُ أَلا
يُوشِكُ رَجلٌ شَبْعانُ على أريكَتِهِ يَقولُ عَليكمْ بِهذا القُرآنِ فَما وَجَدْتُمْ فيهِ مِن حَلال فأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُم فيهِ مِن حَرام فَحَرِّمُوهُ»«خبردار اوسئ چې ماته
کتاب او د کتاب په څېر ورسره راکړل شوی دی، نږدې ده چې یو سړی به (ومومئ) (چې وضعیت به یې د مالداره بې پروا انسان په څېر وي) په
خپل تخت به ناست وي او وایي به: دا قرآن ټینګ ونیسئ، څه مو چې پکې حلال ومومئ حلال یې وګڼئ او هغه څه مو چې پکې حرام ومومئ،
حرام یې وګڼئ» أبو داود او ابن ماجه په صحیح سند سره له ابن أبي رافع څخه روایت کوي، هغه له خپل پلار څخه روایت کوي چې رسول الله -
صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «لا أُلْفِينَّ أَحَدَكُم مُتّكِئًا عَلى أَرِيكتِهِ يَأتِيهِ الأمْرُ مِن أَمْرِي مَمّا أَمَرْتُ بِهِ أو نَهَيْتُ عَنْهُ فَيقولُ لا نَدْرِي، ما وَجَدْنا في
كِتابِ اللهِ اتَّبَعْنَاه»«هیڅوک ستاسې څخه داسې ونه وینم چې په خپل تخت یې تکیه وهلې وي او زما له حکمونو څخه ورته یو حکم راشي چې ما
پرې امر کړی وي او یا مې ورڅخه منع کړی وي، نو ووایي چې نه پوهیږو، هغه څه مو چې د الله په کتاب کې ومومئ پیروي یې کوو» او له
حسن بن جابر څخه روایت دی وایې چې له مقدام بن معدیکرب - رضي الله عنه - څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل یې: حَرّمَ رَسولُ اللهِ -صلی الله
علیه وسلم- یومَ خَيْبَر أَشْيَاءَ ثم قَالَ « يُوشِكُ أَحَدُكُم أَن يُكذِّبَنِي وَهو مُتّكِئٌ يُحَدّث بحدِيثِي فَيقولُ بَيْنَنا وَبَيْنَكُم كِتابُ اللهِ فما وَجَدْنَا فِيهِ من حَلالٍ اسْتَحْلَلْنَاهُ
وَمَا وَجَدْنا فيه من حَرام حَرّمْنَاهُ أَلا إِنَّ مَا حَرّمَ رسُولُ اللهِ مِثْلُ مَا حَرّمَ الله»رسول الله - صلی الله علیه وسلم - د خیبر په ورځ ځینې شیان حرام کړل
بیا یې وویل: «کیدی شي چې یو ستاسو مې دروغجن وګڼي پداسې حال کې چې په بالښت به یې تکیه وهلې وي او زما حدیث به بیانوي نو وایي به:
زموږ او ستاسو تر منځه د الله کتاب دی، نو څه مو چې پکې حلال ومومئ حلال یې ګڼو (عمل پرې کوو) او هغه څه مو چې پکې حرام ومومئ
حرام یې ګڼو (عمل پرې نه کوو)، نو خبردار اوسئ، هغه څه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - حرام کړي دي داسې دي لکه الله چې حرام
کړي وي» حاکم، ترمذي او ابن ماجه په صحیح اسناد سره روایت کړی دی. او له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه متواتر حدیثونه راغلي
دي چې هغه به په خطبه کې خپلو صحابه کرامو ته سپارښتنه کوله چې حاضر دې غائب خلک خبر کړي او ورته ویل به یې: «ربّ مبلغ أوعى من
سامع»"ځیني وختونه هغه څوک ښه پوهیږي چې خبر ورته رسیږي د هغه چا په پرتله چې خبر ورته رسوي". له دې جملې څخه هغه څه دي چې
په صحیحینو کې دي چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - چې کله په حجة الوداع کې د عرفې په ورځ او د قربانۍ په ورځ خطبه ویله نو خلکو
ته یې وفرمایل: «فليبلغ الشاهد الغائب فرب من يبلغه أوعى له ممن سمعه»«حاضر دې غائبو ته ورسوي، ځکه ډیری وختونه هغه چاته چې خبر
ورسیږي ډیر ښه پرې پوهیږي د هغه چا په پرتله چې ورڅخه یې اوري» او که چېرته یې سنت په اوریدونکي او هغه چاته چې رسیږي حجت نه
وو او که چېرته تر قیامته تل پاتې نه وو، نو هیڅکله به یې ورته په رسولو امر نه و کړی، نو لدې څخه معلومیږي چې سنت په هغه چا حجت دي
چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - له خولې څخه یې اوریدلي وي- او په هغه چا چې په صحیح اسناد سره ورته نقل شوي وي. د رسول الله
-صلی الله علیه وسلم- صحابه کرامو د رسول الله -صلی الله علیه وسلم - قولي او فعلي سنتونه حفظ کړي وو او له ځانونو وروسته یې تر تابعینو
ورسول، بیا تابعینو له ځانونو وروسته نورو ته ورسول، همدا رنګه ثقه علماوو نسل په نسل او پیړۍ په پیړۍ رانقل کړل او په کتابونو کې یې
راټول کړل، سم او ناسم یې پکې په ګوته کړل او د دې د پیژندلو لپاره یې یو لړ قوانین او ضوابط رامنځته کړل چې پر مټ یې قوي روایت له
کمزوري څخه پیژندل کېده او د علماوو کتابونو د سنت کتابونه لکه صحیحین او داسې نور راونغاړل او داسې ساتنه یې ورڅخه وکړه لکه څرنګه
چې الله تعالی د خپل کتاب ساتنه له هر ډول لاسوهنې او د فاسقانو له عبثیاتو او د باطل پرستو له تحریف څخه وساته، څرنګه چې د الله تعالی دا
قول پرې دلالت کوي: (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)(موږ قران کریم نازل کړی دی او موږ یې حفاظت په خپله کوو). او پدې کې شک
نشته چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - سنت د الله تعالی لخوا نازل شوې وحې ده، نو الله تعالی یې داسې ساتنه کړې ده لکه څرنګه یې چې د
خپل کتاب ساتنه کړې ده، او داسې علماء یې ورته د نقد په موخه ګمارلي دي چې د باطل پرستو د هر ډول تحریف او د جاهلانو د هر ډول تاویل

مخنیوی يې کوي، او هر هغه څه چې پرې جاهلانو، دروغجنو او ملحدانو پورې کړي دي هغه ترې لرې کوي، ځکه چې الله -جل جلاله- د خپل
کتاب لپاره تفسير ګرځولې ده او د اجمالي حکمونو لپاره يې تفصيل او بيان ګرځولی دی، او نور داسې حکمونه يې ور اضافه کړي دي چې قرآن
کريم کې پرې ښکاره دليل نشته، لکه د رضاعت حکمونه، د ميراث ځينې حکمونه او د ښځې او عمه تر منځه يې په نکاح کې يو ځای کول او يا د
ښځې او خاله تر منځه يې او داسې نور حکمونه چې صحيح سنت پرې ثابت دي حال دا چې د الله تعالی په کتاب کې نشته. او له هغه څه نه چې
پدې اړه له صحابه کرامو، تابعينو او له هغوي نه وروسته له اهل علمو څخه روايت شوي دي، د سنت د تعظيم او پرې د عمل کولو د وجوب په
اړه دي... په صحيحينو کې له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: کله چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - وفات شو او له عربو
څخه مرتد شول هغه څوک چې مرتد کېدل، ابوبکر صديق - رضي الله عنه - وفرمايل: قسم په الله چې له هغه چا سره به وجنګيږم چې د لمانځه او
زکات تر منځه توپير وکړي، نو عمر - رضي الله عنه - ورته وويل: «څنګه ورسره جنګيږې حال دا چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم -
فرمايلي دي: » «ما ته امر شوی دی چې له خلکو سره تر هغه پورې وجنګيږم تر څو چې دوی (لا إِلٰهَ إِلا الله) ووايي، کله يې چې وويل نو زما
څخه يې خپلې وينې او خپل مالونه وساتل مګر په حقه سره» نو أبوبکر صديق وفرمايل: آيا زکات د الله تعالی له حقونو څخه ندی، قسم په الله که
دوی زما څخه يو وزګوری - د وزې بچی چې يو کال يې پوره کړی وي او په دويم کال ورداخل شوی وي - منع کړي چې دوی به رسول الله
-صلی الله عليه وسلم- ته ورکاوه نو زه به ورسره د منع کولو له امله وجنګيږم. نو عمر وويل: هغه مهال زه پوه شوم چې الله - تعالی - د ابو بکر
سينه جګړې ته پرانيستلې ده نو زه پوه شوم چې هغه حق دی، او صحابه کرامو — رضي الله عنهم — يې پدې کې پيروي وکړه، نو د مرتدينو سره
تر هغه پورې وجنګيدل تر څو يې اسلام ته راوګرځول او هغه څوک يې ووژل چې په مرتد پاتې کېدلو يې اصرار درلود، نو پدې کيسه کې د سنت
په تعظيم او پرې د عمل کولو په وجوب ستر دليل پروت دی، همدا رنګه يوه نيا (جده) صديق - رضي الله عنه - ته راغله او د خپل ميراث په اړه
يې ترې پوښتنه کوله نو هغه ورته وفرمايل: د الله په کتاب کې ستا لپاره هيڅ شی نشته، او زه پداسې څه نه پوهيږم چې رسول الله -صلی الله عليه
وسلم- به درته په کوم شي پريکړه کړی وي، او زه به له خلکو څخه - پدې اړه - پوښتنه وکړم. بيا هغه - رضي الله عنه - له صحابه کرامو څخه
پوښتنه وکړه، نو ځينو يې په وړاندې ګواهي ورکړه چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - نيا ته (د ميراث) شپږمه برخه ورکړې ده او پدې يې
ورته فيصله کړې ده، او عمر - رضي الله عنه - به خپلو مامورينو ته توصيه کوله چې د خلکو تر منځه د الله په کتاب پريکړه وکړي، که چېرته
قضيه د الله په کتاب کې و نه مومي نو د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - په سنت سره دې ترسره کړي. او کله چې خلکو ته د سقط (په ښځې
باندې د تيرې له امله د ماشوم ضايع کولو) کې ستونزه پيدا شوه، نو له صحابه کرامو - رضي الله عنهم - څخه يې پوښتنه وکړه، نو محمد بن
مسلمة او مغيره بن شعبة - رضي الله عنهما - يې په وړاندې ګواهي ورکړه چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - پدې کې د ديت په حيث د يو
ښايسته غلام او يا ښايسته وينځې د ورکولو پريکړه کړې ده، نو ده - رضي الله عنه - هم په همدې پريکړه وکړه. او کله چې عثمان - رضي الله عنه
- ته د ښځې د عدت په اړه ستونزه پيدا شوه چې آيا د خاوند له مرګ نه وروسته به د خاوند په کور کې عدت تيروي (که نه؟) نو فريعة بنت مالک
بن سنان چې د أبو سعيد خور کيږي - رضي الله عنها - ورته خبر ورکړ چې هغې ته رسول الله -صلی الله عليه وسلم - امر وکړ چې د خاوند له
مرګ نه وروسته يې په کور کې پاتې شي تر دې چې عدت پای ته ورسيږي، نو هغه - رضي الله عنه - هم همدا ډول پرېکړه وکړه. همدا رنګه يې
د سنت له مخې په وليد بن عقبه باندې د شرابو د څښلو له امله د حد جاري کولو حکم وکړ او کله چې علي -رضي الله عنه - ته خبر ورسيده - چې
عثمان -رضي الله عنه - د حج تمتع نه منع کوي، علي -رضي الله عنه- د حج او عمرې يوځای احرام وتړلو، او ويې فرمايل: د رسول الله - صلی
الله عليه وسلم - سنت به د هيچا د وينا له امله پرې نږدم، او کله چې په ابن عباس - رضي الله عنهما - باندې ځينو خلکو د حج د متعې په اړه د
ابوبکر او عمر - رضي الله عنهما - په ويناوو استدلال وکړ چې هغوی حج او عمره سره نه جلا کول يعنې په يو احرام کې يې دواړه کول، - او ابن
عباس يې تر منځه متعه (له احرام څخه وتل واجب ګڼل) نو ابن عباس وفرمايل : نږدې ده چې له آسمان څخه درباندې تيږې راووريږي؛ زه وايم:
رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي او تاسو وايئ چې ابوبکر او عمر ويلي دي، نو کله چې د ابوبکر او عمر د وينا له امله د سنت په
پرېښودلو د سزا ويره شته نو د هغه چا به څه حال وي چې له هغوی ښکته د نورو خلکو د وينا له امله او يا يوازې د خپلې راي او اجتهاد په خاطر
يې مخالفت کوي، او کله چې ځينو خلکو د عبد الله بن عمر - رضي الله عنهما- سره د ځينو سنتو په اړه مخالفت وکړ نو عبدالله ورته وويل: آيا مونږ
ته د عمر په پيروۍ امر شوی که د سنت په پيروۍ باندې؟ او کله چې يو سړي عمران به حصين -رضي الله عنهما- ته وويل: مونږ ته د الله له کتاب
څخه بيان وکړه پداسې حال کې چې هغه ورته له سنت څخه بيان کاوه، نو هغه - رضي الله عنه - په غصه شو او يې فرمايل: بيشکه سنت د الله
تعالی د کتاب تفسير دی او که چېرته سنت نه وای نو پدې به نه پوهيدو چې ماسپښين څلور رکعته، ماښام درې رکعته او سهار دوه رکعته دي او د
زکات د احکامو په تفصيل به نه پوهېدو او داسې نور احکام چې په سنتو کې يې تفصيل بيان شوی دی، او له صحابه کرامو - رضي الله عنهم -
څخه د سنت د تعظيم او پرې د عمل کولو په وجوب او له مخالفت څخه يې د ځان ساتنې په اړه ډېر زيات آثار راغلي دي، له جملې څخه يې دا هم
دي چې عبد الله عمر - رضي الله عنهما - چې کله د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - دا وينا بيانوله: (لا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللهِ مَسَاجِدَ اللهِ).(د الله تعالی
بندګانې د الله له جوماتونو څخه مه منع کوئ). نو ځينو زامنو يې وويل: قسم په الله چې منع به يې کړو، نو عبد الله پرې غصه شو او سختې سپکې
سپورې يې ورته وويلې او ويې فرمايل: زه وايم چې رسول الله ويلي او تاسو وايئ چې په الله قسم دی چې منع به يې کړو. او عبد الله بن المغفل
المزني - رضي الله عنه - چې د پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - له صحابه و څخه دی، کله يې چې يو خپلوان وليد چې تيږې يې ويشتلې نو لدې
کار څخه يې منع کړ او ورته يې وويل چې: رسول الله - صلی الله عليه وسلم- له تيږو ورولو څخه منع فرمايلي دي او داسې يې ويلي دي چې - په
تيږو ويشتلو - خو نه ښکار کيږي او نه پرې دښمن ضربه ويني مګر غاښ ماتوي او سترګه ړندوي، نو يو څه وخت وروسته يې بيا وليد چې تيږې
يې ويشتلې نو ويې ويل: قسم په الله که هيڅ خبرې درسره وکړم، زه درته وايم چې رسول الله -صلی الله عليه وسلم- له تيږو ويشتلو منع کړې ده او
ته يې بيا ولې؟ او بيهقی د جليل القدر تابعي؛ ايوب السختياني څخه روايت کړی دی چې هغه فرمايلي دي: (کله چې دې يو سړي ته سنت بيانول او
هغه درته وويل چې دا پريږده او له قرآن څخه راته بيان وکړه، نو پوه شه چې دا سړی ګمراه دی)، او اوزاعي - رحمه الله - فرمايلي دي: (سنت د
کتاب په اړه قضاوت کوي؛ مطلق يې مقيدوي يا - يې په اړه - په هغه حکمونو سره (پريکړه کوي) چې په قرآن کې نه وي ذکر شوي لکه څرنګه
چې الله تعالی فرمايلي دي: (وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)(او مونږ تا ته ذکر (وحي) نازل کړی دی، د دې لپاره چې
ته خلکو ته هغه څه ښه واضحه کړې چې دوی ته نازل کړی شوي دي او د دې لپاره چې دوی ښه فکر وکړي). او وړاندې د رسول الله -صلی الله
عليه وسلم- وينا تېره شوه چې: «أَلا إِنِي أُوتِيتُ الكِتابَ ومثْلَه مَعَهُ»«خبردار اوسئ چې ماته قرآن او په څېر يې يو بل څه راکړل شوي دي» بيهقي
له عامر الشعبي - رحمه الله - څخه روايت کوي چې هغه ځينو خلکو ته وويل: (يقينا چې تاسو لدې امله هلاک شوئ چې آثار مو پريښودل، (له
آثارو) څخه يې موخه صحيح احاديث وو)، همدا رنګه بيهقي له اوزاعي څخه روايت کوي چې هغه - رحمه الله - خپلو ځينو ملګرو ته وويل: (کله
چې درته د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - څخه يو حديث ورسيد، نو پام کوه چې په بل څه ونه غړيږې، ځکه چې رسول الله -صلی الله عليه
وسلم- د الله -تعالی- له لوري رسوونکی دی). بيهقي د لوی امام سفيان بن سعيد الثوري -رحمه الله- څخه روايت کړی دی چې هغه فرمايلي دي:
(يقينا ټول علم؛ په آثارو پوهه کې دی)، او مالک - رحمه الله - فرمايلي دي: (مو ټول - يا د بل چا خبرې لره - ردوونکي يو او يا زمونږ خبره د بل

چا لخوا رد کيږي مګر د دي قبر خاوند او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قبر ته يې اشاره وکړه). او ابو حنيفه - رحمه الله - فرمايلي دي: (کله چې حديث د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ثخه راغلى وي، نو په سر او سترګو مو قبول دى) او شافعي -رحمه الله- فرمايلي دي: (هرکله چې ما له رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ثخه کوم صحيح روايت کړ او بيا يې وانخلم، نو زه تاسو شاهد ګرځوم چې زما عقل تللى دى). او هغه -رحمه الله- همدا رنګه ويلي دي: (کله مي چې يوه وينا وکړه او پر خلاف يې د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- ثخه حديث وو نو زما وينا په ديوال وولئ). او امام احمد بن حنبل - رحمه الله- ځينو ملګرو ته وويل: (نه زما تقليد کوه او نه د مالک تقليد کوه او نه د شافعي، او له هغه ځاى ثخه اخيستل وکړه چې مونږ ترې اخيستل کړي دي). او هغه - رحمه الله - همدا رنګه فرمايلي دي: (زه هغو خلکو ته حيران شوم چې د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- ثخه يې صحيح اِسناد پيژندلى دى بيا هم د سفيان پسې ځي، حال دا چې الله -سبحانه- فرمايلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)[نو هغه کسان دې ووېرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوى ته ثه افت ورسېږي، يا دوى ته ډېر دردوونکى عذاب ورسېږي]. فرمايي: آيا پوهېږې چې فتنه ثه ده؟ فتنه شرک دى، کيدى شي کله چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ځينې وينا رد کړي او په زړه کې يې يو ثه انحراف راشي نو هلاک به شي)، بيهقي له مجاهد بن جبر ثخه روايت کوي چې هغه د الله تعالى د دې وينا په اړه فرمايلي دي: (فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ) [نو که چېرې تاسو په خپلو کې د ثه شي په باره کې هم نزاع (جګړه او اختلاف) وکړئ، نو هغه (شى) الله او د هغه رسول ته وګرځوئ] (فرمايي: الله تعالى ته رجوع کول د هغه کتاب ته رجوع کول دي، او رسول ته رجوع کول د هغه سنت ته رجوع کول دي)، بيهقي له زهري - رحمه الله - ثخه روايت کوي چې هغه فرمايلي دي: (زمونږ پخوانيو علماوو به ويل چې د سنتو پيروي کول نجات دى). او موفق الدين ابن قدامه - رحمه الله - په خپل کتاب روضة الناظر کې د حکمونو د اصولو په اړه فرمايلي دي چې: (او له دلايلو ثخه دويم اصل د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سنت دي، او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وينا حجت دى، ځکه چې معجزه د هغه په رښتينولى، او د الله -تعالى- د هغه په پيروئ امر کړى او د هغه له مخالفت ثخه يې خبرداري ورکړى دى). وينا پاي ته ورسيده. او حافظ ابن کثير - رحمه الله - د الله -تعالى- د دې وينا په تفسير کې فرمايلي دي: (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)(نو هغه کسان دې ووېرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوى ته ثه افت ورسېږي، يا دوى ته ډېر دردوونکى عذاب ورسېږي). (يعنې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - له امر ثخه؛ کوم چې د هغه لاره، منهج، طريقه، سنت او قانون دى، نو وينا او کړنې د هغه په وينا او کړنو باندې تلل کيږي، نو کوم چې ورسره موافق وي هغه منل کيږي او کوم چې ورسره مخالف وي هغه يې په ويونکى مردود دي اګر که ويونکى يې هر ثوک وي). لکه ثرنګه چې په صحيحينو او نورو کې له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ثخه ثابت دي چې هغه فرمايلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا ليسَ عَليهِ أَمْرُنا فَهُوَ رَدّ»"ثوک چې يو عمل وکړي چې زمونږ حکم پرې نه وي، هغه مردود دى" يعنې هغه ثوک دي ووېرېږي او ځان دې وساتي چې په ښکاره او پټه د رسول د شريعت مخالفت کوي: (أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ). چې دوي ته به ثه آفت ورسيږي. يعنې د دوي په زړونو کې به د کفر، نفاق او بدعت ثخه وي. (أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ).(يا دوي ته ډير دردوونکى عذاب ورسيږي) يعنې په دنيا کې په وژلو، حد پرې جاري کېدلو، زنداني کېدلو او داسې نورو سره، لکه ثرنګه چې امام احمد روايت کړى دى وايې: مونږ ته عبد الرزاق حديث بيان کړ، هغه وايې: مونږ ته معمر حديث بيان کړ له همام بن منبه ثخه چې فرمايلي دي: دا هغه ثه دي چې مونږ ته ابوهريره بيان کړي دي چې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «زما او ستاسو مثال د هغه سړي په ثېر دى چې اور يې بل کړى وي نو کله يې چې شاوخوا روښانه شي پتنګان او دا حيوانات چې په اور کې لويږي پرې راتوى شي نو هغه يې ورثخه منع کوي خو هغوى پرې غالب شي او ځان پکې ورغورځوي، نو همدا زما او ستاسو مثال دى چې زه مو له اور ثخه راګرځوم او درته وايم چې له اور ثخه - زما لور ته راشئ - خو تاسو راباندې غالب شئ او ځان پکې وغورځوئ» دواړو د عبد الرزاق له حديث ثخه روايت کړي دي او سيوطي - رحمه الله - په خپله رساله: مفتاح الجنة في الاحتجاج بالسنة کې داسې فرمايلي دي: پوه شئ - الله دې پر تاسو رحم وکړي - ثوک چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د حديث له حجيت ثخه انکار وکړي - که هغه قولي يا فعلي چې په اصولو کې په پيژندل شوو شرطونو برابر وي نو هغه کفر وکړ او د اسلام له دائرې ثخه ووت او له يهودو او نصاراو سره به راپورته کيږي او يا له هغو کافرو ډلو سره چې الله يې وغواړي. وينا پاي ته ورسيده. او له صحابه کرامو، تابعينو او له هغوى ثخه وروسته د اهل علمو ثخه د سنتو د تعظيم او پرې د عمل کولو او د هغه له مخالفت ثخه د ځان ساتلو په اړه ډير زيات آثار راغلي دي او زه هيله لرم چې هغه ثه چې مونږ له آيتونو، حديثونو او آثارو ثخه ياد کړل د حق غوښتونکي لپاره کافي او قانع کوونکي وي، او مونږ له الله تعالى ثخه غواړو چې مونږ او ټولو مسلمانانو ته د هغه کار توفيق راکړي چې هغه پرې راضي کيږي او د هغه د غضب له اسبابو ثخه پرې ژغورل کيږو او مونږ ټولو ته د هغه مستقيمه لار وښايي، بيشکه چې هغه اوريدونکى او نږدې دى. وصلى الله وسلم على عبده ورسوله، نبينا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه بإحسان. عبد العزيز بن عبد الله بن باز - رحمه الله -